

[lyutogo-vidkrito-ponad-38-tis-sprav-povyazanikh-z-viynoyu-radnik-ochilnika-mvs-smirnov](https://zmina.info/articles/yak-ukrayinczyam-na-okupovanyh-terytoriyah-ne-potrapyty-pid-stattyu-pro-kolaboraczionizm/)

5. Мирний М. Розпливчасті межі колабораціонізму. Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zmina.info/articles/yak-ukrayinczyam-na-okupovanyh-terytoriyah-ne-potrapyty-pid-stattyu-pro-kolaboraczionizm/>

6. Авдєєва Т. Розпливчасті межі колабораціонізму. Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zmina.info/articles/yak-ukrayinczyam-na-okupovanyh-terytoriyah-ne-potrapyty-pid-stattyu-pro-kolaboraczionizm/>

Магновський Ігор Йосифович

*д.ю.н, професор кафедри теорії та філософії права
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПТУ ПРИРОДНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ПРИРОДНОГО ПРАВА

Ураховуючи, що Україна завжди була і є частиною європейського територіального простору, теперішні пошуки власного місця у сім'ї європейських народів хоча й обумовлює, серед іншого, необхідність урахування правового досвіду інших європейських держав, утім значимим видається і належне опрацювання та використання наукового надбання представників української наукової думки щодо становлення ідеї природного права, виокремлення й обґрунтування наявності природних прав людини.

Тому важливість і доцільність даного дослідження викликана сьогоденням та актуалізує дану проблематику й потребує відповідних напрацювань.

Учений Ренді Барнетт зазначає, коли професори права обговорюють природні права, вони звичайно викладають цей концепт разом із природним правом і хоча ці дві ідеї тісно пов'язані, вони не є тотожними [1, с. 655].

Оскільки в історії теоретичного обґрунтування феномену людини не

існувало одного погляду щодо неї, констатує Д. А. Гудима, то за логікою не може бути сформульовано уніфікованого антропологічного підходу щодо дослідження індивіда та його прав [2, с. 84].

При цьому наголошує В. М. Горбаль, важливим є критичне осмислення концепцій попередніх століть, сприйняття та використання тих, які відповідають сучасній правовій культурі українського народу, рівневі його правосвідомості. Вивчення концепцій мислителів попередніх епох надає можливості апелювати до авторитету минулого, спертися на вітчизняну інтелектуальну традицію, яка несе на собі відбиток як своєрідності власної історії, так й ознаки загальноцивілізаційних процесів [3, с. 2].

Як справедливо підмічає Ю. М. Рижук, природні права належать людині від її народження уже тому, що вона – людина, впливають із природи людини й пов'язані з нею, тобто є особистими правами (наприклад, право на життя або право на повагу до людської гідності – ст.ст. 27 на 28 Конституції України) й у цьому сенсі є невідчужуваними та невід'ємними протягом життя людини: вона не може бути позбавлена цих прав та свавільно (диспропорційно) обмежена державою щодо їх реалізації. Окрім того, природні права (права людини), на від мінус від позитивних прав, є правами (вимогами), що їх заявляють державі [4, с. 27].

Своєю чергою норми природного права, засвідчує Р. П. Луцький, маючи максимально широке, універсальне значення, адресовані до всіх без винятку правоздатних суб'єктів і закликають дотримуватися закріплених у них приписів, тому що, останні відповідають вимогам вищої, абсолютної справедливості. Ці вимоги категоричні у тому сенсі, що не залишають можливості для сумнівів і вагань. Вони гарантують індивідуальній правосвідомості вищу правоту, якщо її власник діятиме у правовому полі. Веління природно-правових імперативів далеко не завжди відповідають життєвим інтересам, кон'юнктурним розумінням соціальних суб'єктів, між якими постійно виникають загострення та суперечності. Наша дійсність найчастіше дуже важко знаходить спільні точки дотику і пункти обопільної

згоди між своїми потребами та вимогами вищої справедливості. На ґрунті цих розбіжностей виникають практичні й духовні колізії, що становлять зміст світової релігійно-етичної та теоретико-правової думки протягом ось уже двох із половиною тисячоліть [5, с. 39].

Цілком об'єктивно зауважує Ренді Барнетт, що природне право направляє нас як використовувати свободу, котра визначена та захищена природними правами [1, с. 680].

Вітчизняний теоретик права П. М. Рабінович зазначає, що природне право – це певні можливості учасників суспільного життя, які є необхідними для задоволення їхніх біологічно й соціально обґрунтованих – за певних історичних умов – потреб, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути забезпечені кожному з усіх суб'єктів одного й того самого виду відповідними обов'язками інших суб'єктів і суспільства загалом та збалансовані з потребами останніх, а також зумовлювані такими можливостями принципи й соціальні норми [6, с. 66].

На думку О. Л. Львової, природне право незмінне у часі, тоді, як позитивне право може мати мінливий та непостійний характер, залежно від різноманітних факторів (політичних, економічних, культурних тощо). Природне право також не має просторових обмежень свого існування та дії. Однак істинно-моральний зміст природного права, для того щоб набути чинності, гарантованості та реалізації у межах певного державно-правового простору, має набути визначеної форми, якою є позитивне право у вигляді законодавства [7, с. 106].

На погляд Ю. М. Рижуга, природне право – це сукупність основних закономірностей, положень та засад, які визначають поведінку людей у соціумі незалежно від позитивного права. Водночас, природні права – це законодавчо закріплені, визначені й гарантовані державою закономірності, які відображають волю людини діяти на власний розсуд та на своє переконання з метою задоволення власних інтересів і потреб [4, с. 27].

П. Д. Лодій засвідчує необхідність виокремлення важливих елементів

концепту природних прав і його взаємодії з ідеями конституціоналізму. Так, мислитель чітко позиціонує відмінності природних та позитивних законів: «як і у всякому суспільстві, так і в державі мають існувати закони, права та відповідні їм обов'язки, котрі необхідно виводити із мети держави та державних велінь. Якщо ці закони витікають із сутності держави й одним розумом усвідомлюються, то носять назву природних; якщо ж витікають від волі Верховного Правителя, то будуть позитивними» [8, с. 94]. Визначене усвідомлення розумом людини природних прав, стверджує вчений, свідчить про чітке позиціонування дослідника стосовно наявності та пріоритетності таких прав. Адже те, що людина розуміє, – те і є реальним регулятором суспільних відносин. Натомість те, що витікає від волі правлячого класу, – позитивне право, воно є до певної міри менш природним, більш штучним, мінливим та, як наслідок, другорядним порівняно з природним [8, с. 101].

Як свідчить В. П. Культенко, історія багато в чому надає відповіді на питання сьогодення. Із часу здобуття незалежності України активно опрацьовуються питання розбудови сильної, процвітаючої держави, де права і свободи людини визначали б спрямованість дій держави. Ми сприймаємо сьогодення як свого роду перехідний період. Осмислення специфіки втілення концепції природного права в умовах перехідного періоду становить глибинну філософську сутність правового державобудування в країні. Концепція та породжуваний нею принцип взаємної відповідальності держави, суспільства й особи один перед одним сприяють узгодженню ідеї сильної міцної державності із принципами самоцінності, свободи й недоторканності особи [9, с. 4].

О. В. Патлайчук, досліджуючи відродження ідеї природного права, зазначає, що нею доведено, що значущою основою усіх уявлень про природне право (його ідеєю) є принцип протиставлення природного права позитивному, який включає у себе їхню ціннісну оцінку і пріоритет першого над другим; основними ціннісними складовими природного права можна визначити справедливість, рівність, свободу, гідність особистості, права людини, правове

обмеження влади [10, с. 5].

У площині природно-правового світосприйняття вважається, зауважує М. Г. Братасюк, що оскільки, індивід є частиною природи, у якій все живе має право бути, то відповідно людина, як і все інше живе, має природні права: бути, володіти, користуватися, втілювати, уберігати себе, відстоювати свої права тощо. Тому що, без повноцінної реалізації цих прав особа як істинна жива істота, більше того як феноменальне творіння не відбудеться [11, с. 38].

Таким чином, підсумовуючи загальнотеоретичні аспекти концепту природних прав людини в контексті природного права крізь призму творчого доробку окремих вітчизняних постатей та дослідників юридичної наукової думки, слід наголосити на їх унікальності, що обумовлені особливою роллю – продиктованих самою природою людини, а звідси і їх значимістю, яку вони складають та відіграють у становленні, формуванні й розвитку людини – особистості. Природно-правові концепції характеризують загалом права людини як вияв цінностей людського буття та прояв об'єктивних потреб, неподільно пов'язаних із її існуванням та розвитком, де справедливість соціальних законів і публічних інституцій залежить від їх відповідності певним універсальним законам природи.

Джерела:

1. Barnett Randy E. Guide to Natural Law and Natural Rights. *Georgetown Law Faculty Publications and Other Works*. 1997. pp. 655–681.
2. Гудима Д. А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження: дис. ... кан. юрид. наук : 12.00.12 / Львів, 2007. 288 с.
3. Рижук Ю. М. Філософія природного права в системі загально-правових засад доктрини прав людини. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017